

УДК 930.253:929Парамонов

А. І. ШАПОВАЛ*

**ДОКУМЕНТИ УКРАЇНСЬКОГО УЧЕНОГО
С. Я. ПАРАМОНОВА У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО:
РОЗМІЩЕННЯ, СКЛАД, ЗНАХІДКИ**

Здійснено огляд документів відомого українського зоолога, історика, літературознавця, поета та письменника С. Я. Парамонова, що відклалися у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ). Розглянуто історію формування та документальний склад особового архівного фонду С. Я. Парамонова, що зберігається в Інституті архівознавства НБУВ.

Значна частина виявлених у фондах НБУВ документів уперше вводиться до наукового обігу.

Ключові слова: С. Я. Парамонов; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського; особовий фонд; архівні документи; зоологія; історія.

Постать українського ентомолога, історика, літературознавця, поета та письменника Сергія Яковича Парамонова (1894–1967) добре знана у світі. Випускник природничого відділення фізико-математичного факультету Київського університету (1917) С. Я. Парамонов протягом 1920–1943 рр. працював у Зоологічному музеї Академії наук України й у 1938–1943 рр. був його директором. Коли нацистські війська, залишаючи Київ у 1943 р., вивозили із Зоологічного музею найцінніші наукові колекції, С. Я. Парамонов, як його директор, супроводжував колекції спочатку до Польщі, а потім і до Німеччини (колекції були збережені від розпорошення й після війни повернуті до Києва).

З березня 1947 р. С. Я. Парамонов мешкав у Австралії, де протягом 1947–1959 рр. працював науковим співробітником Інституту ентомології Державного об'єднання наукових і прикладних досліджень (CSIRO) у м. Канберра. Серед світового наукового співтовариства С. Я. Парамонов здобув славу як біолог, який зробив великий внесок у розвиток української й австралійської диптерології і палеоентомології та видатний вчений-систематик, широкому ж загалу він більше відомий як історик і письменник, що друкувався під псевдонімом “Сергей Лесной”**, і перу якого належать ґрунтовні дослідження з історії слов'ян та походження Русі. Однак, життєвий шлях, наукова діяльність і творча спад-

* *Шаповал Андрій Іванович* – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

** Тут і далі вжито написання псевдоніма російською мовою, оскільки ним С. Я. Парамонов підписував свої російськомовні праці.

щина С. Я. Парамонова на сьогодні залишаються недостатньо вивченими. Його ім'я ще донедавна в Україні було знайоме лише вузькому колу фахівців. Після від'їзду вченого за кордон його праці у Радянському Союзі не видавалися. Недоступними для вітчизняних дослідників були й публікації про С. Я. Парамонова, що виходили за кордоном як в іноземних, так і в українських виданнях¹. Лише на початку 1990-х рр., коли в Україні й на терені колишнього Радянського Союзу розпочався процес повернення із забуття імен видатних учених, митців і діячів культури, які, незважаючи на несприятливі для творчості умови, що склалися за тоталітарного режиму, зробили значний внесок у розвиток як національної, так і світової науки і культури, з'явилися праці, у яких згадувався С. Я. Парамонов, а також невеликі розвідки про вченого².

Першою розгорнутою публікацією про С. Я. Парамонова стала стаття у журналі "Природа" д-ра біол. наук, провідного наукового співробітника Санкт-Петербурзького філіалу Інституту історії природознавства і техніки Російської академії наук М. Д. Голубовського "Російські біологи в Австралії. Частина II. С. Я. Парамонов"³ (1993). Автор, використавши особову справу С. Я. Парамонова з архіву Інституту ентомології Державного об'єднання наукових і прикладних досліджень (CSIRO) у м. Канберра та документи особового архіву вченого, що зберігається у бібліотеці Австралійського національного університету, висвітлив історію працевлаштування С. Я. Парамонова у Австралії після Другої світової війни.

Значно посилило інтерес до постаті С. Я. Парамонова перевидання його досліджень з історії доолегової Русі та праць про Велесову книгу, зокрема, у 1995–2014 рр. було здійснено близько 20 передруків історичних творів⁵ С. Я. Парамонова, а також нове видання літературознавчих статей та публіцистичних праць вченого, які вийшли у паризькому журналі "Возрождение" у 1960–1967 рр.⁶ Не оминули увагою сучасні видавництва й збірки поезій та оповідань С. Я. Парамонова⁷. Кожна з цих публікацій, зазвичай, супроводжувалася нарисами⁸ про біографію та творчість С. Я. Парамонова, у яких поряд із достовірною інформацією про життя і діяльність вченого, на жаль, наводилися й помилкові відомості.

Наукову роботу С. Я. Парамонова в українських академічних установах, зокрема, у Зоологічному музеї та Інституті зоології АН УРСР (1919–1941) та створеному на їхній базі під час Другої світової війни музеї та Інституті захисту рослин (1942–1943) відображено лише фрагментарно у працях як радянських, так і сучасних учених⁹ з історії діяльності Зоологічного музею Національної академії наук (далі – НАН) України та у збірниках документів і матеріалів з історії НАН України¹⁰, підготовлених Інститутом архівознавства НБУВ, а також дотичних до досліджуваного питання розвідках¹¹.

Першою спробою комплексної реконструкції біографії С. Я. Парамонова стала праця доктора біологічних наук, завідувача відділу загальної та прикладної ентомології Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України В. О. Корнєєва “Справжнє життя Сергея Лесного”, опублікована на шпальтах он-лайнного журналу “Українська ентомофауністика” з нагоди 120-річчя від дня народження вченого¹². До ювілею С. Я. Парамонова вийшло ще декілька статей¹³ про вченого.

Ці публікації заклали підґрунтя для створення наукової біографії С. Я. Парамонова. Однак, для повного відтворення життєвого і творчого шляху видатного українського ученого та письменника мають долучитися як фахівці у галузі біології, так і професійні історики та літературознавці. Об’єктивним чинником, що перешкоджав створенню правдивого життєпису вченого, був брак джерел про його життя й діяльність. Як правило, дослідники життєвого шляху С. Я. Парамонова здійснювали подорож до Австралії, сподіваючись відшукати у її бібліотеках і архівах документи до біографії вченого. Але чимало документів про життя і діяльність С. Я. Парамонова відклалося у фондах НБУВ. Деякі з них були введені до наукового обігу у публікаціях В. О. Корнєєва¹⁴ і А. І. Шаповала¹⁵ та увійшли до підготовленої д-ром іст. наук, проф. В. І. Ульяновським¹⁶ книги про життя і творчість колеги С. Я. Парамонова – д-ра біол. наук М. В. Шарлеманя.

У цій праці ми ставимо за мету окреслити коло джерел до наукової біографії С. Я. Парамонова, що містяться у фондах НБУВ. Передусім, це – особовий архівний фонд вченого “Парамонов Сергій Якович (03.11.1894–22.09.1967) – зоолог, доктор біологічних наук (1940)” (ф. 310), який зберігається в Інституті архівознавства НБУВ і складається з одного опису, що містить 73 справи загальною кількістю 166 документів за 1889–1985 рр.

Документи С. Я. Парамонова до Інституту архівознавства НБУВ надійшли з Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України. Серед них відклалися документи, що розкривають історію надходження документів С. Я. Парамонова до Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України. Це – листи наукового співробітника Інституту ентомології Державного об’єднання наукових і прикладних досліджень у м. Канберра Зенти Розалії Лієпи до київських учених Є. Г. Решетник і Голубовської¹⁷ та списки документів з архіву С. Я. Парамонова у м. Канберра, які були надіслані з Австралії до Інституту зоології АН УРСР¹⁸.

Із листів Зенти Лієпи дізнаємося, що з 1950 р. вона працювала технічним асистентом С. Я. Парамонова в Інституті ентомології Державного об’єднання наукових і прикладних досліджень у м. Канберра. Після смерті вченого саме Зента Лієпа опублікувала у 1969 р. бібліографію наукових ентомологічних праць С. Я. Парамонова та каталог

описаних ним таксонів, а це – близько 700 видів та підвидів з родин Bombyliidae, Asilidae, Syrphidae, Nemerstrinidae, Tachinidae, Pyrgotidae тощо. Крім того, вона надіслала до бібліотеки Академії наук СРСР у Ленінграді, Української вільної академії наук у Канаді та до Університету Мельбурна, де діяла кафедра російської мови, екземпляри історичних праць С. Я. Парамонова та найбільш цікаві статті вченого з дослідження українського фольклору. Зента Лієпа також погодилася допомогти київським ученим зібрати матеріал для написання наукової біографії С. Я. Парамонова, бо вважала, що вчений “був би дуже щасливий і це зробило би йому честь, що Українська академія наук бажає віддати належне його вкладу в ентомологію”¹⁹. Оскільки сам учений не залишив автобіографічних записів, на її погляд, було б справедливо, якби повну біографію С. Я. Парамонова написав би той, хто добре знав вченого, і саме на Україні – його “попередній Батьківщині” (у 1957 р. С. Я. Парамонов став громадянином Австралії)²⁰.

В Україні написання біографії С. Я. Парамонова ініціювала кандидат біологічних наук Євдокія Георгіївна Решетник, яка з довоєнних часів була співробітником Інституту зоології АН УРСР і особисто знала вченого. У 1969 р. Є. Г. Решетник, маючи намір написати наукову біографію С. Я. Парамонова до 75-ліття від дня його народження, розпочала збирати матеріал про життя і діяльність вченого. Вона здійснила поїздку на Одещину, де зустрілася з жителями с. Яськи, уродженцями якого були батьки С. Я. Парамонова, і мешканцями м. Ананьїв, де останні свої роки прожила мати вченого – Ольга Іванівна Парамонова, від яких збрала інформацію про родину Парамонових, зробила копії фотографій членів сім’ї Парамонових, записала спогади про дитячі та юнацькі роки майбутнього вченого. Протягом 1969–1970 рр. значну кількість документів, на прохання Є. Г. Решетник, до Києва з Австралії надіслала Зента Лієпа. Зібрані матеріали Є. Г. Решетник 30 березня 1970 р. передала директору Інституту зоології АН УРСР академіку І. Г. Підоплічку²¹. Однак, тоді ці документи так і не були використані для написання наукової біографії С. Я. Парамонова, а згодом їх передали до Інституту архівознавства НБУВ.

До складу архівного фонду С. Я. Парамонова також увійшла особова справа вченого, яку було передано до Інституту архівознавства НБУВ з Архіву Президії НАН України на етапі науково-технічного опрацювання фонду.

Значна кількість документів, пов’язаних із життям та науковою діяльністю С. Я. Парамонова, відклалася й в інших фондах Інституту архівознавства НБУВ. У 1990 р. на зберігання до Інституту архівознавства були передані документи Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена АН УРСР за 1911–1975 рр. (ф. 258), серед яких містяться документи, що висвітлюють діяльність С. Я. Парамонова як наукового співробіт-

ника Зоологічного музею Всеукраїнської академії наук (далі – ВУАН), старшого наукового співробітника відділу фауністики і систематики Інституту зоології та біології АН УРСР та директора Зоологічного музею Інституту зоології АН УРСР.

Декілька цінних документів виявлено в особових архівних фондах колег С. Я. Парамонова, зокрема, у фонді академіка НАН України О. П. Маркевича (ф. 121) відклалася рецензія С. Я. Парамонова на працю О. П. Маркевича “Паразитичні Copepoda з басейну Амура” (1940); в особовому фонді члена-кореспондента АН УРСР А. С. Лазаренка (ф. 113) містяться чотири листи С. Я. Парамонова, які останній у 1966–1967 рр. надіслав А. С. Лазаренку з Австралії; у фонді академіка АН УРСР І. Г. Підоплічка (ф. 139) виявлено кілька праць І. Г. Підоплічка, присвячених С. Я. Парамонову.

Документи до наукової біографії С. Я. Парамонова виокремлено у декількох фондах Інституту рукопису НБУВ. Так, в особовому фонді вченого-зоолога М. В. Шарлеманя (ф. 49) містяться його “Спогади”, в яких згадується С. Я. Парамонов, а також зберігається листування між М. В. Шарлеманем і С. Я. Парамоновим (4 од. зб. за 1955–1956 рр.), що висвітлює життя та наукову діяльність С. Я. Парамонова в Австралії. Документи про діяльність С. Я. Парамонова у Зоологічному музеї ВУАН відклалися у комплексних фондах Інституту рукопису НБУВ – “Літературні матеріали” (ф. I) і архів ВУАН (ф. X).

Великий масив документів С. Я. Парамонова також виявлено в інших фондах НБУВ. Зокрема, до фонду відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій увійшли статті С. Я. Парамонова за 1915–1921 рр.; у фонді періодичних видань містяться його публікації у вітчизняних та іноземних журналах, документи з діяльності, біографічного характеру та документи про вченого; в універсальному підсобному фонді зберігаються наукові праці С. Я. Парамонова, документи з діяльності та документи про вченого; у фонді відділу газетних видань виявлено публікації науковця у київських українських часописах за 1941–1942 рр.; у фонді відділу зарубіжної україніки відклалися наукові, літературні й публіцистичні праці вченого та його спогади, написані в еміграції, анотації та рецензії на розвідки С. Я. Парамонова; у довідково-бібліографічному фонді відділу довідково-бібліографічного обслуговування вміщено публікації про вченого. Матеріали до бібліографії С. Я. Парамонова виокремлено у виданнях, що містяться в універсальному підсобному фонді та фондах періодичних видань і відділу зарубіжної україніки.

З метою найбільш повного представлення документів С. Я. Парамонова, що відклалися у НБУВ, документну спадщину вченого тематично поділимо на такі групи: 1) наукові та творчі праці; 2) матеріали до бібліографії вченого; 3) біографічні документи; 4) документи з діяльності; 5) листування; 6) фотодокументи; 7) документи про вченого;

8) документи щодо історії формування особового фонду С. Я. Парамонова.

У НБУВ відклалися наукові та творчі праці С. Я. Парамонова за 1915–2002 рр.: монографії, брошури, статті, рецензії, тези доповідей, некрологи, збірка поезій і спогади вченого. Праці науковця, що представлені у НБУВ, вийшли українською, російською, німецькою та англійською мовами, деякі з них підписані псевдонімом “Сергей Лесной”.

З метою кращої репрезентації творів С. Я. Парамонова умовно поділимо наукову діяльність та творчість ученого на три основні етапи, що хронологічно охоплюють такі періоди: 1) 1915 р. – перша половина 1941 р. – наукова діяльність С. Я. Парамонова часів навчання у Київському університеті та роботи в академічних установах України; 2) друга пол. 1941 р.–1943 р. – наукова та публіцистична діяльність ученого в окупованому Києві; 3) 1943–1967 рр. – наукова та творча діяльність С. Я. Парамонова в еміграції.

Перший період наукової діяльності С. Я. Парамонова у фондах НБУВ представлений монографіями “Родина Bombyliidae (підродина Bombyliinae)” (1940) і “Шлункові оводи і боротьба з ними” (1940) та численними статтями вченого з диптерології, систематики, теорії виду та видоутворення. У бібліотеці зберігаються студентські розвідки С. Я. Парамонова “До знаходження плямистої зозулі [*Coccystes glandarius* (Linn.)] у Бессарабії” (1915) й “Поїздка на Баскунчак и Ельтон” (1917) та його праці, присвячені захисту й відновленню орнітофауни плавень Подністров’я (“Про зникаючих птахів плавень Дністра” (1924) і “Завдання мисливського господарства в гирлі Дністра” (1925)).

Результати досліджень С. Я. Парамонова з диптерології у довоєнний період висвітлюються у понад 30 публікаціях ученого, у тому числі 9 монографічних статтях та серії його розвідок під загальною назвою “Диптерологічні фрагменти”, що вийшли у “Збірнику праць Зоологічного музею”. Наведемо деякі з диптерологічних статей, що відклалися у фондах НБУВ: “Муха-жалібниця (*Anthrax occultus* Mg.) (Diptera) на Київщині” (1921), “Два нових види родини Bombyliidae (Diptera) з Палеарктики” (1924), “Чотири нових види рода *Prorachthes* Lw. (Diptera, Bombyliidae) із палеарктичної області” (1926), “Про деякі цікаві знахідки двокрильців в Арменії” (1933), “Про деякі цікаві знахідки двокрильців на Маріупольщині” (1936), “Критичний огляд сучасних і викопних родів Bombyliidae (Diptera) всього світу” (1939), “Нарис біології, поширення і економічного значення Bombyliidae (Diptera)” (1939) тощо. Із закордонних публікацій С. Я. Парамонова у бібліотеці міститься стаття “Zur Kenntnis der Gattung *Anastoechus* O. S. (Bombyliidae, Diptera) (I)” (1925), що побачила світ на шпальтах берлінського журналу “Archiv für Naturgeschichte”.

С. Я. Парамонов був одним із перших українських біологів, які розробляли теоретичні питання зоологічної систематики. У фондах НБУВ

зберігається низка статей вченого з цієї проблематики, а саме: “Сучасна систематика, її методи та завдання” (1934), “Методи сучасної зоосистематики (зоогеографії). 1. Хімічний метод” (1935), “Чи повинна бути система тварин філогенетичною” (1937), “Чи повинна бути біосистематика філогенетичною?” (1939), “Сучасна зоологічна систематика, її теоретичні та практичні завдання” (1939), “Чи можлива побудова єдиної біологічної системи нижчих таксономічних одиниць” (1940).

Не обійшов увагою С. Я. Парамонов й проблеми теорії виду та видоутворення, що знайшли відображення у таких статтях вченого, як-от: “Деякі нові дані про утворення нових видів, як наслідок острівної ізоляції” (1934), “Проблема видоутворення і ареал” (1935). У травні 1941 р. у Києві відбувся виступ С. Я. Парамонова на конференції з вивчення флори і фауни України з доповіддю “Проблема виду в зоології”, тези якої під назвою “Вид у біології. Характеристика, обсяг і формулювання поняття” виявлено серед документів фонду Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена АН УРСР, що зберігається в Інституті архівознавства НБУВ²².

Чи не останньою публікацією С. Я. Парамонова напередодні війни була стаття-некролог про видатного українського ентомолога, одного з фундаторів і керівників Зоологічного музею АН України В. О. Каравасва, що вийшла на сторінках “Збірника праць Зоологічного музею” (1941).

Під час німецької окупації Києва С. Я. Парамонов співпрацював з українськими часописами “Українське слово”, “Нове українське слово”, “Последние новости”, про що досі не згадувалося у жодному з досліджень про вченого, а його публікації у цих виданнях не відображені в оприлюднених бібліографіях науковця. На шпальтах цих часописів, що зберігаються у фонді відділу газетних видань НБУВ, побачили світ такі розвідки С. Я. Парамонова, як-от: “Важлива і невідкладна справа” (1941), “Яка букіністична торгівля нам потрібна” (1941), “Асканія Нова та її завдання” (1942), “Мова мертвого дерева” (1942), “Загадка Атлантиди” (1942), “Карл Ернст фон-Бер (До 150-річчя з дня народження)” (1942), “Важливий додатковий прибуток від лісу” (1942). Крім того, є велика ймовірність вважати, що співпраця С. Я. Парамонова з часописами “Українське слово” і “Нове українське слово” була значно ширшою, адже на сторінках газет виявлена низка публікацій, автор яких підписувався псевдонімом “Лісовий” та криптонімом “С. П.”²³. Аналіз змісту цих статей, значна частина яких вийшла під рубрикою “Нотатки з науки і техніки”, дає підстави вважати, що їх автором був учений-природознавець. Про те, що цим автором може бути С. Я. Парамонов, також говорить тотожність сюжетів публікацій вченого і дописувача, який підписувався криптонімом “С. П.”. Так, одна із підписаних криптонімом “С. П.” статей у “Новому українському слові” мала на-

зву “Академік Карл Ернст фон-Бер (Епізод з його діяльності з нагоди 150-річчя з дня народження)”, а інша стаття у цій же газеті про академіка Санкт-Петербурзької академії наук, голову Російського ентомологічного товариства Карла Ернста фон Бера була підписана С. Я. Парамоновим власним ім'ям²⁴.

У фондах НБУВ зберігається чимало праць емігрантського періоду наукової діяльності С. Я. Парамонова. Так, в особовому архівному фонді вченого відкриті дослідження С. Я. Парамонова із зоології: одна брошура і 84 статті, що були підготовлені українським ентомологом протягом 1945–1967 рр. Історичні розвідки С. Я. Парамонова у фонді представлено реферованими витягами з праці “Перегляд основ історії слов'ян”.

Під час науково-технічного опрацювання фонду С. Я. Парамонова з'ясувалося, що серед масиву документів ученого, переданого з Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України до Інституту архівознавства НБУВ, відсутні два томи неопублікованої праці С. Я. Парамонова “Еволюція та її сутність (факти і висновки)”. Про те, що цю роботу було надіслано з архіву С. Я. Парамонова у м. Канберра до Києва, свідчить запис у переліку документів, які Інститут зоології отримав з Австралії²⁵.

Дослідження С. Я. Парамонова “Еволюція та її сутність (факти і висновки)” нам вдалося виявити у фонді “Інститут зоології імені І. І. Шмальгаузена АН УРСР” (ф. 258), перший і другий томи якого склали відповідно справи № 46 і № 47 другого опису цього фонду. Під час їх вивчення з'ясувалося, що перший том являє собою цілком завершене наукове дослідження, яке структурно складається з передмови, 12 глав основного тексту і висновку. На звороті обкладинки першого тому є напис англійською мовою, зроблений Зентою Лієпою, у якому вказано, що це є остаточний варіант рукопису С. Я. Парамонова, написаний його рукою. Зента Лієпа також звернула увагу на те, що ця робота не була опублікована²⁶. До другого тому увійшли окремі глави первинного варіанту рукопису – “Гібридний вид (гібридант) і гібрид”, “Про прогресивну географічну мінливість”, “Генетика і теорія еволюції”, що не були включені до остаточного варіанту праці.

Окрему справу другого опису фонду Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена АН УРСР (№ 52) склала праця С. Я. Парамонова “Хемогенез – нова теорія еволюції”, що виявилася не чим іншим, як машинописною копією праці “Еволюція та її сутність (факти і висновки)”. Машинописний варіант відрізняється від автографа лише тим, що додатково у своїй структурі має резюме дослідження англійською мовою. Імовірно, це і є підготовлений вченим для друку варіант праці “Еволюція та її сутність (факти і висновки)”, яка мала б побачити світ під назвою “Хемогенез – нова теорія еволюції”.

Декілька слів слід сказати про час написання праці “Еволюція та її сутність (факти і висновки)” або “Хемогенез – нова теорія еволюції”. Згідно з написом, який зробив С. Я. Парамонов на титульній сторінці рукопису, над остаточним варіантом дослідження вчений працював протягом 13 червня–27 серпня 1960 р.²⁷ Вказівку про час написання дослідження знаходимо й у тексті праці, зокрема, у передмові до її першого тому С. Я. Парамонов зазначив, що протягом 45-ти років своєї наукової діяльності він неодноразово мав можливість перевірити теорію природного добору на матеріалі своєї спеціальності²⁸. Якщо згадаємо, що перша наукова праця вченого вийшла у 1915 р.²⁹, то час завершення роботи над рукописом монографії буде саме 1960 р. А у передмові до машинописної копії праці вказано, що висновки вченого щодо еволюційної теорії базуються на роздумах і спостереженнях, зроблених ним протягом 50-ти років наукової діяльності³⁰. Тобто, машинописний варіант був підготовлений на п’ять років пізніше, у 1965 р., можливо, саме тоді С. Я. Парамонов спробував опублікувати своє дослідження.

Цікаво, що в описі фонду Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена АН УРСР усі справи з працею С. Я. Парамонова “Еволюція та її сутність (факти и висновки)” (“Хемогенез – нова теорія еволюції”) помилково датовані 1940 р. Напевне, цю “помилку” архівісти Інституту зоології зробили свідомо, бо не помітити зроблений С. Я. Парамоновим на титульному листі напис про час роботи над рукописом просто неможливо. У 1940 р. С. Я. Парамонов був співробітником Інституту зоології АН УРСР і включення до опису написаної того року праці вченого було логічним, тоді як внесення до опису роботи за 1960 р., автором якої був вчений-емігрант, співробітник державної установи іншої держави, могло б викликати зайві запитання під час затвердження опису експертною комісією. Фальсифікація дати написання праці дала можливість залишити її в архіві Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена АН УРСР, іншими словами, зберегти працю для майбутніх дослідників наукової спадщини С. Я. Парамонова.

Отже, в черговий раз підтвердилася булгаківська істина, що рукописи не горять. У віднайденій праці С. Я. Парамонова зроблено спробу переосмислити положення еволюційної теорії з урахуванням наукових досягнень ХХ ст. Підсумком його роздумів над проблемами еволюції стала теорія, яку вчений умовно назвав “хемогенезом”, згідно з якою природного добору в природі не існує, а “причини еволюції лежать у самій живій речовині, яка підпорядкована фізико-хімічним закономірностям”³¹. З листів С. Я. Парамонова до А. С. Лазаренка нам відомо, що в останні роки свого життя вчений намагався опублікувати працю “Хемогенез – нова теорія еволюції”, але через брак коштів побачила світ лише перша глава дослідження³², яка під назвою “Еволюція в біології та її сутність” вийшла у паризькому журналі “Возрождение”.

Значний масив документів С. Я. Парамонова відклався у фонді відділу зарубіжної україніки НБУВ. Зокрема, твори, які Сергій Якович видав за кордоном під псевдонімом “Сергей Лесной”, – це збірка його віршів “Пісні природи” (1948), перший випуск праці вченого “Слово о полку Ігоревім. До 150-ліття від дня опублікування” (1950), а також дослідження “Русь, звідки ти?: Основні проблеми історії стародавньої Русі” (1964) та “Влесова книга”: язичницький літопис доолегової Русі. Історія знахідки, текст і коментарі” (1966).

У фонді відділу зарубіжної україніки НБУВ зберігаються брошура С. Я. Парамонова “Звідки ми, чії ми діти? (Нове з історії Стародавньої Русі)” (1963) та праці вченого з питань історії та культури України і його літературознавчі дослідження, що були опубліковані у журналах “Віра й культура” та “Новий літопис”. Зі спогадів С. Я. Парамонова у фонді містяться окремі випуски його мемуарів “Агатангел Кримський” (1952) і “Що зробили німці з наукою та науковцями (спогади науковця)” (1957–1962).

Окрему групу документів С. Я. Парамонова, що відклалася у фонді відділу зарубіжної україніки НБУВ, складають рецензії, що друкувалися у часописах “Віра й культура” та “Новий літопис”. Деякі з них не увійшли до опублікованих бібліографій вченого. Так, звернемо увагу майбутніх дослідників творчості С. Я. Парамонова на такі його розвідки: “Не сійте розбрату в Україні” (“Віра й культура” (1954) – рецензія на книгу І. Д. Нагаєвського “Католицька церква в минулому й сучасному Україні”; “Буковина” (“Віра й культура” (1958) – рецензія на книгу “Буковина, її минуле й сучасне”, що вийшла у Парижі 1956 р.; “М. І. Марченко. Історія української культури. Київ 1961. 1–286. В-во “Радянська школа” (“Новий літопис” (1963); “І. М. Шекера. Міжнародні зв’язки Київської Русі” (“Новий літопис” (1964).

У НБУВ також зберігаються праці С. Я. Парамонова, що побачили світ на шпальтах науково-популярного щомісячника “Природа”, а саме: статті “Вирішення загадки” (1960) і “Походження фауни і флори Криму” (1962) та перевидані часописом спогади вченого “Академік-мандрівник” П. К. Козлов” (1993).

У фондах НБУВ відклалися документи, що містять інформацію з бібліографії С. Я. Парамонова. Зокрема, це – перша друкowana бібліографія С. Я. Парамонова, до якої увійшли 36 розвідок ученого з систематики двокрилих за 1921–1931 рр. Вона була складена самим С. Я. Парамоновим і опублікована 1931 р. у “Збірнику праць Зоологічного музею” як додаток до його монографічної статті “Матеріали до монографії родів сімейства *Amictus*, *Lyophlaeba* та ін. *Bombyliidae* (Diptera)”.

В Інституті архівознавства НБУВ зберігаються список друкowanych праць С. Я. Парамонова з його особової справи (1936)³³ та списки на-

укових праць ученого із зоології та з історії слов'ян і походження Русі, які після смерті С. Я. Парамонова з Австралії до Києва надіслала Зента Лієпа³⁴. Відомості про публікації С. Я. Парамонова також уміщено в часописах “Вісті Української академії наук” і “Віра й культура” та у збірниках документів і матеріалів з історії НАН України, підготовлених Інститутом архівознавства НБУВ.

Слід зазначити, що остання публікація бібліографії С. Я. Парамонова здійснена В. О. Корнєєвим (у її підготовці також брали участь Н. Л. Евеньюйс, А. М. Кравцов і Ю. І. Ковалів), який як додатки до свого дослідження “Справжнє життя Сергея Лесного (матеріали до біографії Сергія Яковича Парамонова)” вмістив список біологічних праць ученого (198 позицій за 1915–2003 рр.)³⁵ та бібліографію літературних творів, спогадів, історичних, літературознавчих і публіцистичних праць С. Я. Парамонова (“Сергея Лесного”) – 103 публікації за 1945–2012 рр.³⁶

У ході нашого дослідження у фондах НБУВ були виявлені праці С. Я. Парамонова, що не увійшли до опублікованої В. О. Корнєєвим у 2014 р. бібліографії вченого і можуть її доповнити. Зокрема, це – розвідки вченого, що вийшли на сторінках українських часописів “Українське слово”, “Нове українське слово”, “Последние новости” під час Другої світової війни; його рецензії, що побачили світ на шпальтах журналів “Віра й культура” та “Новий літопис”; стаття С. Я. Парамонова “Папа Римський є звичайний патріарх у церкві”³⁷ та його листи до І. І. Огієнка, які опублікувала “Віра й культура”³⁸. Також нами з'ясовано, що у 1951 р. у часописі “Вільна думка” вийшла розвідка С. Я. Парамонова “Про “Слово о полку Ігоревім”³⁹, а у 2, 3 і 4 номерах за 1956 р. австралійського щомісячника “Грядущее” – стаття вченого про початок Русі⁴⁰.

Із біографічних документів С. Я. Парамонова безсумнівний інтерес для дослідників життєвого та творчого шляху вченого має особова справа Сергія Яковича, яка зберігається в Інституті архівознавства НБУВ⁴¹. До неї увійшли анкета, яку вчений, як старший науковий співробітник Інституту зоології і біології АН УРСР, заповнив 15 лютого 1936 р., список наукових праць С. Я. Парамонова за 1915–1935 рр. та витяг з протоколу засідання ВАК від 21 грудня 1940 р. про присвоєння С. Я. Парамонову наукового ступеня доктора біологічних наук. В анкеті містяться дані про дату і місце народження С. Я. Парамонова, його сімейний стан (неодружений), національність (росіянин) і підданство (громадянин УРСР), навчання у гімназіях міст Великий Устюг і Аккерман та Київському університеті, відомості про службову діяльність ученого та його наукове відрядження до Німеччини. Цікавою є згадка про те, що у 1931 р. С. Я. Парамонов склав іспит з української мови. Цінна інформація про дитинство С. Я. Парамонова, його студентські

роки міститься у матеріалах до біографії вченого, зібраних Є. Г. Решетник⁴². У хроніці постанов Президії АН УРСР, що публікувалася у “Вістях АН УРСР”, вміщено повідомлення про присудження С. Я. Парамонову у 1936 р. наукового ступеня кандидата біологічних наук без захисту дисертації⁴³. Великий інтерес для біографів С. Я. Парамонова становлять спогади вченого про життя у Києві під час Другої світової війни, що побачили світ на сторінках журналу “Віра й культура”⁴⁴. Серед документів біографічного характеру відклалося повідомлення про смерть професорів С. Я. і О. Я. Парамонових⁴⁵, опубліковане 1969 р. у журналі “Anzeiger für Schadlingskunde und Pflanzenschutz” Л. Брамманісом⁴⁶.

У НБУВ зберігається великий масив документів із діяльності С. Я. Парамонова, переважна більшість яких відклалася у фонді Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена АН УРСР. Відомості про наукову, науково-організаційну, експедиційну, редакторську, педагогічну і лекційну діяльність С. Я. Парамонова виявлено у протоколах засідань комітету Зоологічного музею ВУАН, виробничих нарад та загальних зборів співробітників Зоологічного музею ВУАН, виробничих нарад відділу фауністики і систематики Інституту зоології та біології ВУАН, виробничих нарад та наукових засідань співробітників Зоологічного музею Інституту зоології та біології АН УРСР, засідань ентомологічного гуртка при Зоологічному музеї ВУАН, наради бюро Відділу біологічних наук АН УРСР у справі заповідників та природничих музеїв на території західних областей УРСР, звітах про науково-дослідну роботу Зоологічного музею ВУАН, Інституту зоології та біології ВУАН та його відділів, календарних і тематичних планах Інституту зоології та біології ВУАН та його відділів, а також планах наукових експедицій інституту.

У фонді Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена АН УРСР відклалися документи щодо участі С. Я. Парамонова у створенні Всеукраїнської асоціації зоологів та організації й проведенні Першої конференції зоологів м. Києва (1922), Першої української фауністичної конференції (1936), конференції з вивчення флори і фауни УРСР у Києві (1941): програми, протоколи, списки учасників, списки доповідей, резолюції тощо.

У цьому ж фонді зберігається щоденник члена-кореспондента АН УРСР Є. М. Зверозомба-Зубовського, що містить відомості про структуру, штати, плани й тематику робіт, список і адреси співробітників Інституту зоології АН УРСР за 1941–1944 рр. У щоденнику Є. М. Зверозомба-Зубовського, зокрема, відклалася інформація про виїзд С. Я. Парамонова, М. В. Шарлеманя, Б. І. Балінського, М. О. Малевіцької, І. Б. Терентьева, Г. В. Цитовича та інших співробітників інституту до м. Познань (Польща) у 1943 р.⁴⁷

В особовому архівному фонді С. Я. Парамонова документи з діяльності репрезентують: доповідна записка вченого до дирекції Інституту зоології АН УРСР щодо необхідності організації науково-дослідних баз для проведення польових робіт співробітниками інституту та Правила внутрішнього розпорядку Зоологічного музею, що були розроблені під керівництвом С. Я. Парамонова.

Низку документів з діяльності С. Я. Парамонова виокремлено в Інституті рукопису НБУВ. Так, у I фонді Інституту рукопису НБУВ відклалися: лист наукових співробітників ВУАН Спільному зібранню Ради ВУАН з вимогою звернутися до уряду України із заявою про недоцільність перейменування Російської академії наук на Всесоюзну (1925) та пропозиції групи наукових співробітників, подані Спільному зібранню Ради ВУАН у зв'язку з розробленням нового статуту ВУАН (1925), одним із підписантів яких був С. Я. Парамонов; протокол Спільного зібрання Ради ВУАН від 10 січня 1927 р., у якому йдеться про вирішення питання закордонного наукового відрядження для С. Я. Парамонова як наукового співробітника ВУАН.

В архіві ВУАН (ф. X) зберігається звіт природничо-технічного відділу ВУАН за 1931 р., у якому містяться дані про зібрання С. Я. Парамоновим для Зоологічного музею ВУАН великої колекції (близько 20000 екземплярів) палеарктичних двокрилих (Diptera) та про роботу вченого над монографічними дослідженнями про окремі групи двокрилих.

Важливу інформацію про роботу С. Я. Парамонова у Зоологічному музеї ВУАН віднайдено у “Звідомленнях про діяльність Всеукраїнської академії наук у Києві” за 1918–1927 рр. та на шпальтах часопису “Вісті Всеукраїнської академії наук”. Про входження С. Я. Парамонова до складу співробітників створеної у 1942 р. у Києві Станції захисту рослин йдеться у повідомленні, опублікованому у “Краківських вістях” 4 червня 1942 р.

Наукова та науково-організаційна діяльність С. Я. Парамонова у 1920–1930-х рр. знайшла відображення у документах, що увійшли до збірників документів і матеріалів з історії НАН України, підготовлених Інститутом архівознавства НБУВ, зокрема, таких як звіт про діяльність Київської асоціації зоологів при ВУАН у 1922 р., протокол засідання Комісії з чистки апарату ВУАН від 6 серпня 1930 р., протоколи засідань Президії ВУАН (АН УРСР) тощо.

Цінні відомості про діяльність С. Я. Парамонова містяться у підготовлених вченим резюме до своїх праць “Матеріали до монографії деяких родів родини *Bombyliidae* (Diptera)” (1929) і “Матеріали до монографії родів *Amictus*, *Lyophlaeba* та ін. *Bombyliidae* (Diptera)” (1931), що вийшли у “Збірнику праць Зоологічного музею”. У цих публікаціях можна знайти інформацію про наукову діяльність С. Я. Парамонова,

зокрема, його роботу над монографією про родину Bombyliidae, про участь ученого у наукових експедиціях у 1920-х рр., поїздку до Німеччини у 1928–1929 рр., співпрацю С. Я. Парамонова з такими ентомологами як Б. І. Бельський, доктор Гедіке, Е. М. Герінг, В. Р. Горн, Г. Ендерляйн, Х. Ефлатун-бей, Л. С. Зимін, В. О. Караваєв, О. Г. Лебедев, С. С. Паночіні, О. Я. Парамонов, Ф. Д. Плеске, М. В. Шарлемань, О. О. Штакельберг, О. Б. Шелковніков, а також із вітчизняними та іноземними науковими установами.

У фондах НБУВ представлено епістолярій С. Я. Парамонова, що містить важливу інформацію про життя і наукову діяльність ученого в Австралії. Так, в особовому архівному фонді С. Я. Парамонова зберігається лист до матері – О. І. Парамонової, написаний Сергієм Яковичем 3 листопада 1958 р. Оскільки цей лист написаний С. Я. Парамоновим у день його 64-ліття, у ньому підводиться підсумок наукової та літературної діяльності, йдеться про плани на майбутнє. Зокрема, у листі С. Я. Парамонов зауважив: “Підводячи підсумки діяльності, скажу з гордістю, що зробив чимало. Виявляється, твій син: вчений-зоолог, поет, письменник, літературознавець та історик. На жаль, не мав можливості надрукувати мою музику, постараюся це зробити в найближчому майбутньому”⁴⁸. З листа можна дізнатися про співпрацю С. Я. Парамонова з АН СРСР, до якої вчений надсилав свої наукові праці, а також про умови його життя та захоплення в Австралії. Однак, цей лист мати С. Я. Парамонова вже не змогла отримати, вона померла влітку 1958 р.

У НБУВ відклалося декілька листів С. Я. Парамонова з Австралії до українських учених-біологів А. С. Лазаренка⁴⁹ і М. В. Шарлеманя⁵⁰, з яких Сергій Якович постає як інтелігентна, щира та відкрита до спілкування людина, учений, що завжди готовий надати пораду й поділитися творчими здобутками та, разом із тим, вміє гідно оцінити досягнення своїх колег.

Великий інтерес викликають фотодокументи, що містяться в особовому архівному фонді С. Я. Парамонова. Цей комплекс фотодокументів значною мірою сформований зусиллями Є. Г. Решетник. Під час поїздки на Одещину у 1969 р. вона розшукала Д. Т. Кобелецьку, яка на правах прийомної дочки виховувалася у сім’ї Парамонових, та зробила копії фотографій членів родини Парамонових, що зберігалися у останньої. Іншу частину фотодокументів надіслала з Австралії до Києва Зента Лієпа.

На фотографіях представлено фотопортрети С. Я. Парамонова за 1912–1967 рр, його батьків Я. Ю. і О. І. Парамонових та рідного брата О. Я. Парамонова, відображено С. Я. Парамонова у дитячі роки, разом із батьками, у робочому кабінеті у 1943 р., незадовго до евакуації вченого з Києва, під час польових досліджень в Австралії у 1949–1966 рр., із співробітниками Інституту ентомології Державного об’єднання на-

укових і прикладних досліджень у м. Канберра, під час прогулянки за декілька місяців до смерті тощо. Серед колекції фотодокументів архівного фонду вченого відклався фотопортрет приват-доцента Київського університету В. І. Казановського, завдяки підтримці якого С. Я. Парамонов зробив перші кроки в науці. Світлина із зображенням С. Я. Парамонова можна знайти й у публікаціях, присвячених ученому⁵¹. Зокрема, одна з фотографій із зображенням С. Я. Парамонова у Канберрі опублікована у четвертому номері журналу “Природа” за 1993 р. як ілюстрація до статті М. Д. Голубовського “Російські біологи в Австралії. Частина II. С. Я. Парамонов”.

У цьому розділі каталога репрезентовано документи про вченого, які виявлені в усіх згаданих вище фондах НБУВ, за виключенням фонду відділу газетних видань. Серед масиву документів про вченого слід виокремити праці, присвячені безпосередньо життю та творчості С. Я. Парамонова, це – стаття-некролог Е. Ф. Ріка “Пам’яті С. Я. Парамонова”, яку у 1968 р. у Канберрі опублікував “Journal of the Entomological Society of Australia” (стаття та її переклад зберігається в Інституті архівознавства НБУВ⁵²), та розвідка М. Д. Голубовського “Російські біологи в Австралії. Частина II. С. Я. Парамонов”⁵³.

Окремо виділимо статтю академіка АН УРСР І. Г. Підоплічка “Чому один зоолог став істориком?” (праця мала й інший варіант назви: “Як зоолог Парамонов став істориком”), автограф якої виявлено в особовому архівному фонді І. Г. Підоплічка. Можна припустити, що до написання цієї розвідки І. Г. Підоплічка спонукали матеріали про С. Я. Парамонова, які йому як директору Інституту зоології АН УРСР у 1970 р. передала Є. Г. Решетник. У своїй праці академік І. Г. Підоплічко зробив спробу оцінити наукову діяльність С. Я. Парамонова, зокрема, його історичні та літературознавчі дослідження. Автор охарактеризував С. Я. Парамонова як “видатного фахівця зоолога”, глибока ерудиція якого дала можливість створити в галузі історії “досить серйозні праці”, що були спрямовані “проти фальсифікації і паплюження” історії та культури України та написані з “великою переконливістю і пристрасстю”. І. Г. Підоплічко зазначив, що головним мотивом написання історичних праць для С. Я. Парамонова було бажання “допомогти своїй Батьківщині, яку він щиро і глибоко любив”⁵⁴.

І. Г. Підоплічко у своїй праці про С. Я. Парамонова вказав на те, що наприкінці свого життя Сергій Якович планував повернутися до СРСР, й ці його наміри підтримував академік АН СРСР Є. Н. Павловський⁵⁵. Але у листах до українських учених, зокрема М. В. Шарлеманя і А. С. Лазаренка, С. Я. Парамонов однозначно заявляв про своє рішення залишатися в Австралії, де він мав сприятливі умови для наукової роботи⁵⁶. Втім, співпраця між С. Я. Парамоновим і академіком Є. Н. Павловським може стати предметом окремого дослідження, яке, напевно, висвітлить нові факти біографії вченого.

В особовому фонді І. Г. Підоплічка віднайдено й інші його праці, що торкаються наукової діяльності С. Я. Парамонова. Зокрема, стаття І. Г. Підоплічка “Ентомологія” (1967)⁵⁷ з оцінкою ентомологічних праць С. Я. Парамонова та його доповідь “Вклад зоологів в розвиток науки в Академії наук Української РСР” (1969)⁵⁸, де йдеться про роботу С. Я. Парамонова у Зоологічному музеї АН УРСР. Додамо, що в різних фондах НБУВ також зберігаються статті та доповіді В. О. Караваєва, М. В. Шарлеманя та інших учених про діяльність Зоологічного музею, в яких відображено внесок С. Я. Парамонова у його створення⁵⁹.

В особовому фонді М. В. Шарлеманя, що зберігається в Інституті рукопису НБУВ, відклалося листування Миколи Васильовича з видатним істориком культури і літературознавцем Д. С. Лихачовим та іншими російськими вченими. У листах висвітлюється ставлення М. В. Шарлеманя і провідних російських дослідників “Слова о полку Ігоревім” до праць С. Я. Парамонова про “Слово” та його роботи “Історія “Русів” у неспотвореному вигляді”. Критично оцінюючи дослідження С. Я. Парамонова, російські літературознавці знаходили й багато цікавого в його працях. Зокрема, Д. С. Лихачов у листі до М. В. Шарлеманя від 7 грудня 1955 р. констатував, що працю С. Я. Парамонова “Слово о полку Ігоревім” (до 150-ліття від дня опублікування) у Ленінграді читають “нарозхvat”⁶⁰.

Завдяки зусиллям В. І. Ульяновського побачила світ книга “Природа і люди Київської Русі. Спогади. Автобіографія. Листування”, підґрунтям для якої стали документи з архіву М. В. Шарлеманя. У книзі, крім іншого, вміщено статтю М. В. Шарлеманя “Сергій Парамонов про “Слово о полку Ігоревім” та його епістолярій, що розкриває історію написання і публікації цієї рецензії. Крім того, як зазначив В. І. Ульяновський у своїй примітці “Листування з С. Я. Парамоновим (Австралія) (1955–1956 рр.)”, епістолярій “дає нові штрихи до пізнання особистості С. Я. Парамонова, його самооцінки і контактів з вченими свого кола”⁶¹. Так, 24 жовтня 1958 р. у листі до секретаря Відділу стародавньої літератури Інституту російської літератури АН СРСР, літературознавця й археографа В. І. Малишева М. В. Шарлемань писав: “... відсилаю Вам мою рецензію на “праці” С. Лесного (Парамонова) про “Слово о полку Ігоревім”. Рукопис був прийнятий для друку в “Трудах ОДРЛ”, але в останній момент мені її повернули, оскільки вважали, що вона може сприяти популярності Лесного в СРСР. Я вважаю, що це був помилковий крок, оскільки Парамонов сам прийняв міри для розширення своєї популярності. Про його праці писав Головенченко, книги його згадують М. К. Гудзій, Білецький, Булаховський, Д. С. Лихачов і, очевидно, багато інших. І, як це не дивно, знаходять в них “дещо цікаве”⁶². Додамо, що у примітці В. І. Ульяновського також наведені біографічні дані про С. Я. Парамонова, але автору не вдалося уникнути деяких помилок⁶³.

У довідково-бібліографічному фонді відділу довідково-бібліографічного обслуговування та фонді відділу зарубіжної україніки НБУВ відкриті статті про С. Я. Парамонова в енциклопедичних виданнях, а саме: “Енциклопедії Українознавства” та “Енциклопедії української діаспори”. Так, до четвертого тому “Енциклопедії української діаспори” (1995) увійшли статті зоолога, члена Наукового товариства імені Шевченка в Австралії Романа Микитовича “Парамонов Сергій” і “Українська Громада Австралійської Столичної Території”, що містять відомості про наукову, викладацьку та громадську діяльність С. Я. Парамонова на Зеленому континенті. З публікацій Р. Микитовича можна дізнатися, що Сергій Якович був одним з ініціаторів створення у Канберрі Української громади Австралійської столичної території та як викладач-гість співпрацював з Університетом Мельбурна. У статті про С. Я. Парамонова також вказано, що вчений був дійсним членом Української вільної академії наук в Америці⁶⁴, але це повідомлення, на наш погляд, потребує додаткової перевірки.

Проте, жодних сумнівів не викликає діяльність співпраця С. Я. Парамонова з українськими виданнями Північної Америки, зокрема Канади. На шпальтах часописів “Наша культура”, “Віра й культура” та “Новий літопис”, що виходили у Вінніпезі, побачили світ чимало праць ученого. У Вінніпезі вийшла друком й брошура С. Я. Парамонова з історії України “Звідки ми, чий ми діти? (Нове з історії Стародавньої Русі)” (1963), рецензії на яку Н. Д. Полонської-Василенко⁶⁵ та Ю. Мулика-Луцика⁶⁶ зберігаються у фонді відділу зарубіжної україніки. Крім того, у журналі “Віра й культура”, значна кількість номерів якого відкриті у цьому фонді, вміщено анотації на книги С. Я. Парамонова (“Сергея Лесного”)⁶⁷, що виходили за кордоном.

Цінну інформацію про роботу С. Я. Парамонова як наукового співробітника Зоологічного музею ВУАН, старшого наукового співробітника відділу фауністики і систематики Інституту зоології та біології АН УРСР, директора Зоологічного музею Інституту зоології АН УРСР і музею Інституту захисту рослин можна віднайти у підготовлених протягом 1993–2007 рр. Інститутом архівознавства НБУВ збірниках документів і матеріалів з історії НАН України за 1918–1945 рр. Зокрема, у них зібрані відомості про доповіді, з якими виступав С. Я. Парамонов у 1930-х та на початку 1940-х років. Участь ученого у наукових конференціях відображено у “Вістях Української академії наук”, зокрема, у таких публікаціях, як-от: “В Зообіологічному інституті” (1934)⁶⁸ та “Про наукові доповіді УАН” (1935)⁶⁹.

У фондах НБУВ також відкриті низка спогадів про С. Я. Парамонова. Так, у “Спогадах” М. В. Шарлеманя, що зберігаються в Інституті рукопису НБУВ, міститься інформація про роботу С. Я. Парамонова, як штатного наукового співробітника Кабінету з вивчення фауни УАН та

Зоологічного музею УАН, та відомості про поїздку С. Я. Парамонова у складі української делегації до Петрограда на перший Всеросійський з'їзд зоологів, анатомів і гістологів у грудні 1922 р.⁷⁰

На шпальтах часопису “Австралиада” опубліковані спогади австралійського етнографа О. Гостіної, для якої незабутніми стали зустрічі з С. Я. Парамоновим під час її навчання в аспірантурі Австралійського національного університету⁷¹. В Інституті архівознавства НБУВ відклалися спогади співробітниці Інституту гідробіології АН УРСР Г. Я. Зайцевої, яка зустрічалася із С. Я. Парамоновим у Канберрі незадовго до його смерті. Під час цієї зустрічі Сергій Якович розповідав колезі з Києва про свою роботу над перекладом “Слова о полку Ігоревім” і з великим зацікавленням розпитував про досягнення українських учених⁷².

У НБУВ також зберігаються документи, які розкривають історію формування особового архівного фонду С. Я. Парамонова⁷³, що відклався в Інституті архівознавства НБУВ.

Отже, робота над створенням правдивого життєпису С. Я. Парамонова тільки розпочалася. Маємо надію, що комплекс виявлених у фондах НБУВ документів науковця, значна частина з яких вперше вводиться до наукового обігу, дасть змогу реконструювати життєвий та творчий шлях видатного українського вченого-подвижника.

¹ В. Р. О работе С. Лесного по русской истории / В. Р. // Возрождение. – 1961. – 1961. – № 112. – С. 117–120; Ю М Л [Юрій Мулик-Луцук]. “Слідство” над підручниками історії України. Д-р С. Я. Парамонов, Звідки ми, чий ми діти? (Нове з історії Стародавньої Русі). Вінніпег, 1963. – 118 с. / [Ю. Мулик-Луцук] // Новий літопис. – 1964. – № 11. – С. 78–79; Парамонів Сергій // Енциклопедія Українознавства : словникова частина. – Париж ; Нью-Йорк, 1966. – Т. 5. – С. 1942–1943; Ольга де Клапье. Сергей Яковлевич Лесной / О. де Клапье // Русская жизнь. – 1967. – 30 ноября; її ж. Сергей Лесной (Сергей Яковлевич Парамонов) / О. де Клапье // Возрождение. – 1968. – № 193. – С. 89; Riek E. F. A tribute to S. J. Paramonov / E. F. Riek // The Journal of Entomological Society of Australia (N.S.W.). – 1968. – Vol. 4. – P. 45–47; Liepa Z. R. Lists of the scientific works and described species of the late Dr. S. J. Paramonov, with locations of types / Z. R. Liepa // The Journal of Entomological Society of Australia (N.S.W.). – 1969. – Vol. 5. – P. 3–22.

² Решетник Є. Г. Моя Оленіана / Є. Г. Решетник // Українське слово. – 1994. – № 10; Р М [Роман Микитович]. Парамонов Сергій / [Роман Микитович] // Енциклопедія української діаспори. – Київ ; Нью-Йорк ; Чикаго ; Мельбурн, 1995. – Т. 4 : Австралія-Азія-Африка. – С 148; Бегунов Ю. К. Парамонов Сергей Яковлевич / Ю. К. Бегунов // Енциклопедія “Слова о полку Ігореве” : в 5 т. – СПб. : Дмитрий Буланин, 1995. – Т. 4. П–Слово. – 1995. – С. 13–14.

³ Голубовский М. Д. Русские биологи в Австралии. Часть II. С. Я. Парамонов / М. Д. Голубовский // Природа. – 1993. – № 4. – С. 92–98.

⁴ Сергей Лесной [Парамонов С. Я.]. Русь, откуда ты? / [С. Я. Парамонов] – Ростов-на-Дону : Квадрат ; Донское слово, 1995. – 352 с.; *те саме*. –

Ростов-на-Дону : Квадрат ; Донское слово, 2003. – 352 с.; *те саме*. – М. : Вече, 2011. – 320 с.; *його ж.* Великое русское слово. Из наследия русской эмиграции / [С. Я. Парамонов] – М. : Русский мир, 2000. – 368 с.; *його ж.* Влесова книга / [С. Я. Парамонов] – М. : Захаров, 2002. – 172 с.; *його ж.* История в неизвращенном виде. Сборник статей / [С. Я. Парамонов] – Берлин, 2003. – 241 с.; *його ж.* Откуда ты, Русь? Крах норманнской теории / [С. Я. Парамонов] – М. : Алгоритм, Эксмо, 2005. – 384 с.; *те саме*. – М. : Алгоритм, 2007. – 384 с.; *те саме*. – М. : Эксмо-Пресс, 2009; *те саме*. – М. : Алгоритм, 2013. – 256 с.; *Його ж.* Златое слово Руси. Крах антирусских наветов / [С. Я. Парамонов] – М. : Алгоритм, 2008. – 304 с.; *його ж.* “Влесова книга” – языческая летопись доолеговской Руси / [С. Я. Парамонов] – СПб. : АПИ ; Потаенное, 2009. – 114 с.; *його ж.* История “руссов” в неизвращенном виде / [С. Я. Парамонов] – СПб. : Потаенное, 2012. – 1080 с.; *його ж.* История руссов. Варяги и русская государственность / [С. Я. Парамонов] – М. : Вече, 2012. – 368 с.; *його ж.* История руссов. Держава Владимира Великого / [С. Я. Парамонов] – М. : Вече, 2012. – 288 с.; *його ж.* История руссов. Славяне и норманны / [С. Я. Парамонов] – М. : Вече, 2012. – 320 с.; *Його ж.* Слово о полку Игореве. Книга 1. / [С. Я. Парамонов] – Книга по требованию, 2014. – 100 с.; *те саме*. Книга 2. / [С. Я. Парамонов] – Книга по требованию, 2014. – 132 с.; *те саме*. Книга 3. / [С. Я. Парамонов] – Книга по требованию, 2014. – 162 с.; *те саме*. Книга 4 / [С. Я. Парамонов] – Книга по требованию, 2014. – 138 с.

⁵ *Сергей Лесной* [Парамонов С. Я.]. Сборник публикаций 1960–1967 : страницы мировой истории / [С. Я. Парамонов] – СПб : Потаенное-Апи, 2012. – 312 с.

⁶ *Сергей Лесной* [Парамонов С. Я.]. Дорожные встречи / [С. Я. Парамонов] – Книга по требованию, 2012. – 112 с.; *його ж.* Чертовщина под Лысой горой / [С. Я. Парамонов] – Книга по требованию, 2012. – 124 с.; *його ж.* Песни природы / [С. Я. Парамонов] – Книга по требованию, 2014. – 64 с.

⁷ *Кравцов А.* Предисловие / *А. Н. Кравцов* // Сергей Лесной. Русь, откуда ты? – М. : Вече, 2011. – С. 5–11; *його ж.* Стремление к исторической справедливости / *А. Н. Кравцов* // Сергей Лесной. История руссов. Славяне и норманны. – М. : Вече, 2012; *Гусев О.* Пути “Из варяг в греки”... не было! / *О. Гусев, Р. Перин* // Сергей Лесной. История “руссов” в неизвращенном виде. – СПб : Потаенное-Апи, 2011. – С. 5–14; *їх же.* Историк, ученый-натуралист, поэт... / *О. Гусев, Р. Перин* // Сергей Лесной. Сборник публикаций 1960–1967: страницы мировой истории. – СПб : Потаенное-Апи, 2012 та ін.

⁹ *Караваяев В. О.* Короткий нарис розвитку й сучасного стану Зоологічного музею УАН / *В. О. Караваяев* // Збірник праць Зоологічного музею. – 1926. – № 1. – С. 3–12; *його ж.* Зоологічний музей ВУАН, його діяльність та перспективи дальшої роботи / *В. О. Караваяев* // Вісті Всеукраїнської академії наук. – 1929. – № 5–6. – С. 10–15; *Шарлемань М. В.* 15 років роботи Зоологічного музею УАН / *М. В. Шарлемань* // Вісті Української академії наук. – 1935. – № 1. – С. 21–38; *Погребняк С.* Зоологічний музей імені М. М. Щербака : минуле та сучасне / *С. Погребняк, Є. Писанець, В. Маніло* // Світогляд. – 2010. – № 4. – С. 36–45 та ін.

¹⁰ Парамонов Сергій Якович // Історія Національної академії наук України (1938–1941) : документи і матеріали. – К., 2003. – С. 393–394; Історія Національної академії наук України (1941–1945) : частина 2. Додатки. – К., 2007. – С. 293 та ін.

¹¹ *Корман М. М.* Участь В. О. Караваєва у створенні та діяльності Зоологічного музею Академії наук України / М. М. Корман // Питання історії науки та техніки. – 2008. – № 3. – С. 49–56.

¹² *Корнєєв В. О.* Справжнє життя Сергея Лесного (матеріали до біографії Сергія Яковича Парамонова) / В. О. Корнєєв // Українська ентомофауністика. – 2014. – Т. 5. – № 1. – С. 1–36 // Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0B81QwTnH2zulbDdzTG5WQjVHc0E/view?pli=1> – Заголовок з екрана.

¹³ *Кравцов А.* Русский ученый С. Я. Парамонов (Лесной) : к 120-летию со дня рождения / А. Н. Кравцов // Единение. – 2014. – 10 февраля; *Шаповал А. І.* Особовий фонд Сергія Яковича Парамонова як джерело дослідження біографії та наукової діяльності вченого / А. І. Шаповал // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2014. – Т. 18. – С. 91–112; *його ж.* Архівні джерела до наукової біографії С. Я. Парамонова / А. І. Шаповал // П'ятнадцять джерелознавчі читання (присвяч. 70-річчю створення кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки КНУ) : Матеріали Всеукр. наук. конф. 4 листопада 2014. – К., 2014. – С. 41–43.

¹⁴ *Корнєєв В. О.* Справжнє життя Сергея Лесного (матеріали до біографії Сергія Яковича Парамонова) / В. О. Корнєєв // Українська ентомофауністика. – 2014. – Т. 5. – № 1. – С. 1–36.

¹⁵ *Шаповал А. І.* Особовий фонд Сергія Яковича Парамонова як джерело дослідження біографії та наукової діяльності вченого / А. І. Шаповал // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2014. – Т. 18. – С. 91–112.

¹⁶ *Шарлемань Н. В.* Природа и люди Киевской Руси. Воспоминания. Автобиография. Переписка / Н. В. Шарлемань; сост., предисл., коммент. В. И. Ульяновский. – Киев : Издательский дом “Антиква”, 2015. – 1130 с.

¹⁷ Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІА НБУВ), ф. 310, оп. 1, спр. 71, арк. 5.

¹⁸ ІА НБУВ, ф. 310, оп. 1, спр. 72, 7 арк.

¹⁹ Там само, спр. 71, арк. 4.

²⁰ Там само.

²¹ Там само, спр. 72, арк. 4.

²² Там само, ф. 258, оп. 2, спр. 58, арк. 101, 102зв.

²³ *Лісовий.* Березги та поповнювати зелені скарби України / *Лісовий* // Українське слово. – 1941. – 26 жовт. (№ 41). – С. 3; *С. П.* 3 закордонних вражень / *С. П.* // Нове українське слово. – 1941. – 27 груд. (№ 12). – С. 3; *його ж.* Не забувайте дітей! / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 7 січ. (№ 5). – С. 8; *його ж.* Морські краби на верхівках пальм / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 18 січ. (№ 13). – С. 7; *його ж.* Що таке амбра / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 18 січ. (№ 13). – С. 7; *його ж.* Надзвичайні мандрівки вугра / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 21 січ. (№ 15). – С. 4; *його ж.* Яка одежа гріє найкраще? / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 24 січ. (№ 18). – С. 4; *його ж.* Мінливі фарби / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 30 січ. (№ 22). – С. 4; *його ж.* Чому мерзла картопля стає солодкою / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 31 січ. (№ 23). – С. 4; *його ж.* Чи можна вважати зиму цього року надзвичайно суворою? / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 3 лют. (№ 25). – С. 4; *його ж.* Серце – найкращий двигун / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 4 лют. (№ 26). – С. 4; *його ж.* 3 культурного життя закордону / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 6 лют. (№ 28). – С. 4; 8 лют. (№ 30). – С. 4; *його ж.* Свято колекціонерів поштових марок у Німеччині / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 10 лют.

(№ 31). – С. 3; *його ж.* З культурного життя закордону / *С. П.* // Там само. – С. 4; *його ж.* Альберт Шпеєр – ідеолог сучасної архітектури Німеччини / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 11 лют. (№ 32). – С. 3; *його ж.* Свіжі фарби / *С. П.* // Там само. – С. 4; *його ж.* Як урегульовано в Берліні постачання городиню / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 13 лют. (№ 34). – С. 4; *його ж.* “Біла” Африка / *С. П.* // Там само; *його ж.* Цікаві дані в коротких рядках / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 15 лют. (№ 36). – С. 5; *його ж.* Піклування про дітей в Німеччині / *С. П.* // Там само. – С. 4; *його ж.* Академік Карл Ернст фон-Бер (епізод з його діяльності з нагоди 150-річчя з дня народження) / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 15 лют. (№ 36). – С. 7; *його ж.* Чи завжди має доба 24 години / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 25 лют. (№ 44). – С. 4; *його ж.* Доля Біловезької пущі / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 7 берез. (№ 52). – С. 4; *його ж.* Новини закордону / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 3 квіт. (№ 75). – С. 4; *його ж.* Вісті з-за кордону / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 11 квіт. – С. 4; *його ж.* З життя закордону / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 21 лют. (№ 115). – С. 3; *його ж.* Адміністративний устрій Генерал-Губернії / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 28 трав. – С. 3; *його ж.* Яйце – ціла яєшня / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 30 трав. (№ 122). – С. 4; *його ж.* Павуки і павутиння / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 20 черв. (№ 140). – С. 4.

²⁴ *С. П.* Академік Карл Ернст фон-Бер (епізод з його діяльності з нагоди 150-річчя з дня народження) / *С. П.* // Нове українське слово. – 1942. – 15 лют. (№ 36). – С. 7; *Парамонов С. Я.* Карл Ернст фон-Бер (До 150-річчя з дня народження) / *С. Я. Парамонов* // Нове українське слово. – 1942. – 3 берез. (№ 48). – С. 3.

²⁵ ІА НБУВ, ф. 310, оп. 1, спр. 72, арк. 3, 4.

²⁶ Там само, ф. 258, оп. 2, спр. 46.

²⁷ Там само.

²⁹ Там само, арк. 1.

²⁹ *Парамонов С. Я.* К нахождению пятнистой кукушки [*Coccystes glandarius* (Linn.)] в Бессарабии / *С. Я. Парамонов* // Орнитологический вестник. – 1915. – № 2. – С. 150–151.

³⁰ ІА НБУВ, ф. 258, оп. 2, спр. 52, арк. 1.

³¹ Там само, арк. 60, 61.

³² Там само, ф. 113, оп. 1, спр. 96, арк. 1, 2.

³³ Там само, ф. 310, оп. 1, спр. 45, арк. 4–7.

³⁴ Там само, спр. 44, 41 арк.

³⁵ *Корнєєв В. О.* Бібліографія біологічних праць *С. Я. Парамонова* / *В. О. Корнєєв, Н. Л. Евеньюйс* // Українська ентомофауністика. – 2014. – Т. 5. – № 1. – С. 37–48.

³⁶ *Корнєєв В. О.* Бібліографічний список нарисів, спогадів та історичних публікацій *С. Я. Парамонова* / *В. О. Корнєєв, А. М. Кравцов, Ю. І. Ковалів* // Українська ентомофауністика. – 2014. – Т. 5. – № 1. – С. 49–55.

³⁷ *Парамонов С. Я.* Папа Римський є звичайний патріарх у церкві / *С. Я. Парамонов* // Віра й культура. – 1956. – № 2. – С. 19–20.

³⁸ *Парамонов С. Я.* [Наукові новини] / *С. Я. Парамонов* // Віра й культура. – 1960. – № 1. – С. 11; *його ж.* [“Слово о полку Ігоревім”] / *С. Я. Парамонов* // Віра й культура. – 1962. – № 6. – С. 26; *його ж.* [Епохальні нахідки] / *С. Я. Парамонов* // Віра й культура. – 1963. – № 1. – С. 31.

³⁹ Ми і про нас // Альманах українського часопису “Вільна думка” та Фундації українознавчих студій в Австралії. – Сідней, 1994. – С. 67.

⁴⁰ Віра й культура. – 1956. – № 10–11. – С. 27.

⁴¹ ІА НБУВ, ф. 310, оп. 1, спр. 45, 10 арк.

⁴² Там само, спр. 48, 3 арк.

⁴³ Хроніка з постанов Президії Академії наук УРСР // Вісті АН УРСР. – 1936. – № 9. – С. 68.

⁴⁴ *Парамонов С. Я.* Що зробили німці з наукою та науковцями (спогади науковця) / *С. Я. Парамонов* // Віра й культура. – 1957. – № 1. – С. 12–14; 1958. – № 4. – С. 7–10; 1959. – № 3. – С. 6–9; 1962. – № 3. – С. 17–19.

⁴⁵ Йдеться про *Парамонова Олексія Яковича* (10.03.1903–18.09.1967), лісового ентомолога, молодшого брата С. Я. Парамонова. Закінчив Чорноліський лісний технікум на Кіровоградщині та Ленінградську лісотехнічну академію з відзнакою (1937). Працював лісомеліоратором Дарницької лісової дослідної станції, ст. наук. співробітником лісоентомологічної групи сектора охорони лісів Всесоюзного наук.-дослід. інституту лісового господарства та агролісомеліорації у Харкові (з 1930 р.), старшим лісопатологом Управління лісів УРСР (з 1937 р.), ст. наук. співробітником Української центральної лісової дослідної станції. Був постійним позаштатним наук. співробітником Зоологічного музею Інституту зоології АН УРСР. Під час Другої світової війни виїхав до Німеччини, де став членом-кореспондентом науково-дослідного сектора Українського технічно-господарського інституту у Регенсбурзі (1945), доцент (з 1952 р.) і професор (з 1961 р.) УТГІ у Мюнхені. У 1948 р. переїхав до Англії, де обіймав посаду ст. наук. співробітника відділу лісової ентомології Лісової дослідної комісії. У 1964 р. виїхав до Венесуели, де завідував кафедрою лісової ентомології лісотехнічного факультету Університету Анд у м. Меріда. Наприкінці червня 1966 р., у зв'язку із хворобою, повернувся до Англії.

⁴⁶ ІА НБУВ, ф. 310, оп. 1, спр. 49, 3 арк.

⁴⁷ Там само, ф. 258, оп. 1, спр. 121, арк. 61зв., 62зв.

⁴⁸ Там само, ф. 310, оп. 1, спр. 52, арк. 1, 2.

⁴⁹ Там само, ф. 313, оп. 1, спр. 96, арк. 1–4зв.

⁵⁰ Там само, ф. 49, оп. 1, од. зб. 830, 1 арк.; од. зб. 831, 2 арк.

⁵¹ *Голубовский М. Д.* Русские биологи в Австралии. Часть II. *С. Я. Парамонов / М. Д. Голубовский* // Природа. – 1993. – № 4. – С. 93; *Шановал А. І.* Особовий фонд Сергія Яковича Парамонова як джерело дослідження біографії та наукової діяльності вченого / *А. І. Шановал* // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2014. – Т. 18. – С. 92–93, 96–97, 100.

⁵² ІА НБУВ, ф. 310, оп. 1, спр. 46, 7 арк.

⁵³ *Голубовский М. Д.* Русские биологи в Австралии... – С. 92–98.

⁵⁴ ІА НБУВ, ф. 139, оп. 1, спр. 164, арк. 1–6.

⁵⁵ Там само, арк. 5.

⁵⁶ Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), ф. 49, од. зб. 831, арк. 1, 1 зв.; ІА НБУВ, ф. 113, оп. 1, спр. 96, арк. 4, 4 зв.

⁵⁷ ІА НБУВ, ф. 139, оп. 1, спр. 159, арк. 1, 2.

⁵⁸ Там само, спр. 162, арк. 6.

⁵⁹ *Караваєв В. О.* Короткий нарис розвитку й сучасного стану Зоологічного музею УАН / *В. О. Караваєв* // Збірник праць Зоологічного музею. – 1926. – № 1. – С. 3–12; *його ж.* Зоологічний музей ВУАН, його діяльність та перспективи дальшої роботи / *В. О. Караваєв* // Вісті Всеукраїнської ака-

демії наук. – 1929. – № 5–6. – С. 10–15; *Шарлемань М. В.* 15 років роботи Зоологічного музею УАН / *М. В. Шарлемань* // Вісті Української академії наук. – 1935. – № 1. – С. 21–38; *Погребняк С.* Зоологічний музей імені М. М. Щербака : минуле та сучасне / *С. Погребняк, Є. Писанець, В. Маніло* // Світогляд. – 2010. – № 4. – С. 36–45 та ін.

⁶⁰ ІР НБУВ, ф. 49, од. зб. 686, арк. 1зв.

⁶¹ *Ульяновський В. И.* Переписка с С. Я. Парамоновим (Австралия) (1955–1956 гг.) / *В. И. Ульяновський* // *Шарлемань Н. В.* Природа и люди Киевской Руси. Воспоминания. Автобиография. Переписка. – К. : Издательский дом “Антиквар”, 2015. – С. 966–967.

⁶² *Шарлемань Н. В.* Природа и люди Киевской Руси. Воспоминания. Автобиография. Переписка / *Н. В. Шарлемань*. – К. : Издательский дом “Антиквар”, 2015. – С. 956.

⁶³ У примітці В. І. Ульяновського “Переписка с С. Я. Парамоновим (Австралия) (1955–1956 гг.)” (*Шарлемань Н. В.* Природа и люди Киевской Руси. Воспоминания... – С. 966) наведені деякі помилкові дані, зокрема, середню освіту С. Я. Парамонов отримав не в Києві, а навчаючись у гімназіях Великого Устюга і Аккермана (ІА НБУВ, ф. 310, спр. 45, арк. 2зв.), його докторська дисертація мала тему “*Vombuliidae* Палеарктики” (ІА НБУВ, ф. 310, спр. 45, арк. 8), тоді як праця “Еволюція та її сутність (факти і висновки)” або “Хемогенез – нова теорія еволюції” була написана С. Я. Парамоновим в Австралії у 1960 р.

⁶⁴ *Р М [Роман Микитович]*. Парамонов Сергій / [*Роман Микитович*] // Енциклопедія української діаспори. – Київ ; Нью-Йорк ; Чикаго ; Мельбурн, 1995. – Т. 4 : Австралія-Азія-Африка. – С. 148.

⁶⁵ [Рецензія Н. Д. Полонської-Василенко на історичні статті С. Я. Парамонова] // *Парамонов С. Я.* Звідки ми, чий ми діти? (Нове з історії Стародавньої Русі). – Вінніпег, 1963. – С. 91–104.

⁶⁶ *Ю М Л [Юрій Мулик-Луцик]*. “Слідство” над підручниками історії України. Д-р С. Я. Парамонов, Звідки ми, чий ми діти? (Нове з історії Стародавньої Русі). Вінніпег 1963. 118 с. / [*Ю. Мулик-Луцик*] // Новий літопис. – 1964. – № 11. – С. 78–79.

⁶⁷ Серед нових книжок // Віра й культура. – 1956. – № 5. – С. 30; № 8. – С. 29; 1957. – № 2. – С. 30; 1958. – № 10–11. – С. 27.

⁶⁸ В Зообіологічному інституті // Вісті Всеукраїнської академії наук. – 1934. – № 3. – С. 53.

⁶⁹ Про наукові доповіді УАН // Вісті Української академії наук. – 1935. – № 2–3. – С. 143, 144.

⁷⁰ ІР НБУВ, ф. 49, од. зб. 4, арк. 26, 39, 45, 46.

⁷¹ *Говор Е.* Ольга Гостина из рода Кочубеев, австралийский этнограф / *Е. Говор, О. Гостина* // Австралиада. – 2000. – № 25. – С. 11.

⁷² ІА НБУВ, ф. 310, оп. 1, спр. 47, 2 арк.

⁷³ Там само, спр. 71, 5 арк.; спр. 72, 7 арк.; спр. 73, 1 арк.

There is done the review documents of known Ukrainian zoologist, historian, literary critic, poet and writer S.Y. Paramonov that deposited in the Vernadsky National Library of Ukraine. The history of the formation and composition of personal documentary archival fond of S. Y. Paramonov, stored in the Institute of archival study of Vernadsky National Library. Many documents found out in the collection of Vernadsky National Library of Ukraine are introduced into scientific circulation for the first time.

Key words: S. Y. Paramonov; the Vernadsky National Library of Ukraine; the personal fond; the archival documents; the zoology; the history.